

Gniazdowanie rybołowa *Pandion haliaetus* na Śląsku

Breeding of Osprey *Pandion haliaetus* in Silesia

Sławomir Rubacha

ul. Sobkowiaka 30b/4, 65-001 Zielona Góra
e-mail: srubacha1@gmail.com

Rybołów *Pandion haliaetus* jest skrajnie nielicznym gatunkiem lęgowym w Polsce. Obecny stan krajowej populacji, określony w latach 2012–2013 na podstawie Monitoringu Ptaków Polski, wynosi 33–39 par lęgowych (Chodkiewicz i in. 2013). Jeszcze w latach 1990. populację szacowano na 70–75 par (Mizera i Szymkiewicz 1996, Tomiałoć i Starwarczyk 2003), jednak kolejne liczenia prowadzone już w XXI wieku wykazały drastyczny spadek liczebności tego gatunku. W roku 2005 ptaki obserwowane były tylko w 39 rewirach, w r. 2006 w 32, a w r. 2007 w 37 rewirach. W latach 2008–2009 zajętych było 29 rewirów, natomiast w latach 2010–2012 – 28–31 rewirów (Mizera 2009, Neubauer i in. 2011, Chodkiewicz i in. 2012).

Pierwsze wzmianki dotyczące lęgów rybołowa na Śląsku pochodzą z pierwszej połowy XX wieku. Trzy pewne stanowiska lęgowe zlokalizowane były w okolicach Odolanowa, Kluczborka oraz Głogowa. Także w drugiej połowie XX wieku znane były jedynie trzy

stanowiska. W latach 1952–1956 ptaki gniazdowały w okolicach Lublińca, w roku 1959 para ptaków wybudowała gniazdo w okolicy Rudy Sułowskiej. W roku 1979 koło Zasiiek (woj. lubuskie), zlokalizowano gniazdo, w którym rybołowy z sukcesem wyprowadzały młode prawdopodobnie do 1983 roku (Dyrcz i in. 1991).

Przez kolejne 30 lat nie stwierdzono lęgów rybołowa na Śląsku. Gatunek ten dość często pojawiał się w okresie lęgowym. Pojedyncze osobniki, a także niekiedy pary, obserwowane były przez autora m.in. na stawach Przemków (woj. dolnośląskie), Biecz, Niwica, Janików, Bronków, Mieszków (woj. lubuskie). Były to prawdopodobnie osobniki młodociane lub dorosłe po stratach w lęgach, a także ptaki gniazdujące po stronie niemieckiej. Wyjątkowo, w roku 2010 na stawach Bronków koło Krosna Odrzańskiego (woj. lubuskie), obserwowano parę dorosłych ptaków w miesiącach czerwiec – sierpień. Jeden z osobników posiadał niemiecką obrączkę. Ptak

zaobraczkowany został w roku 2004 jako pisklę w pobliżu miejscowości Kieselwiltz w Brandenburgii, około 40 kilometrów od stawów Bronków. Dnia 17 sierpnia stwierdzono tam trzy ptaki, w tym osobnika młodocianego (T. Olechno, P. Czechowski – inf. niepubl.).

Pierwsze gniazdo rybołowa na Śląsku w XXI wieku znalezione zostało w roku 2011 w okolicach Zgorzelca. Gniazdo zostało wybudowane na słupie wysokiego napięcia i jest to pierwszy przypadek lęgu w regionie od ponad 30 lat. Ptaki co roku odbywały tam lęgi z sukcesem. W 2011 roku odchowały jedno młode, w 2012 roku – 2, w 2013 – 1, w 2014 – 2 (Komitet Ochrony Orłów – inf. niepubl.).

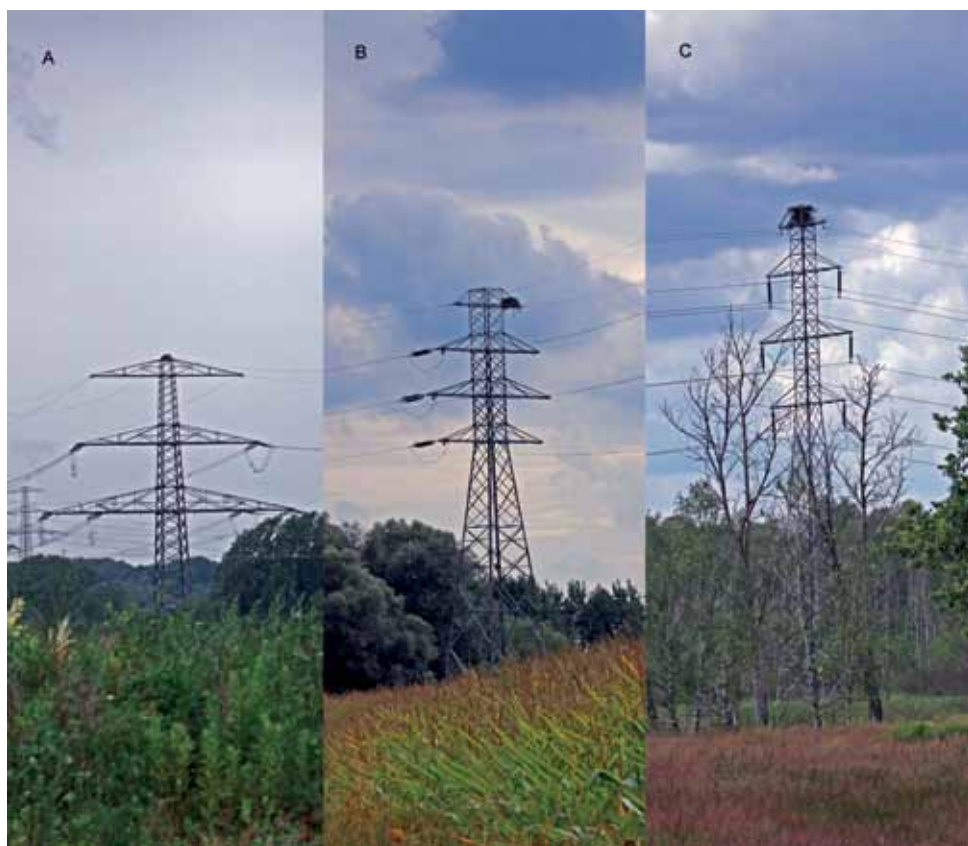
Pomiędzy 8 a 19 kwietnia 2012 r. w pow. Strzelce Opolskie (woj. opolskie) obserwowano ptaki budujące gniazdo na olszy w pobliżu stawów rybnych (R. Świerad i in. – inf. niepubl.). Niestety pomimo solidnej już konstrukcji gniazda ptaki opuściły rewir. Prawdopodobnie przyczyną porzucenia gniazda było przepłoszenie ptaków przez właścicieli stawów.

W tym samym roku w okolicy Krosna Odrzańskiego (woj. lubuskie) para ptaków rozpoczęła w czerwcu budowę gniazda na słupie wysokiego napięcia. Rybołowy przebywały w rewirze do jesieni. W roku 2013 do gniazda przyleciał tylko jeden ptak i dopiero latem skojarzył się z drugim osobnikiem. Rok później rybołowy przystąpiły do lęgu. W połowie kwietnia obserwowano kopulacje. Wysiadującego na gnieździe ptaka obserwowano do początku czerwca, po czym ptaki z niewyjaśnionych przyczyn

zaprzestały dalszego wysiadywania. Oba rybołowy pozostały w rewirze.

Kolejna para lęgowa stwierdzona została w okolicy Brodów koło Lubska (woj. lubuskie). W roku 2013 na słupie wysokiego napięcia zostało wybudowane gniazdo (brak szczegółowej daty). Nie wiadomo jednak, czy ptaki przystąpiły wówczas do lęgu. Rok później rybołowy wyprowadziły tam 2 młode.

Ponowne przypadki lęgów rybołowów na Śląsku w dużej mierze związane są ze stałym wzrostem populacji rybołowa na terytorium Niemiec. W roku 2004 stwierdzono tam 470 par, z czego 275 w Brandenburgii i 150 w Meklemburgii – Pomorzu Przednim (Schmidt 2004). Zaznaczyć należy, że jeszcze w latach 70. liczebność tego gatunku oscylowała w Niemczech w granicach 73 par, co daje ponad 530% wzrost liczebności (Mrugasiewicz i in. 2006)! Dane z roku 2013 wskazują na wzrost niemieckiej populacji o kolejne 33% (627 par) w stosunku do roku 2004. W landach bezpośrednio graniczących ze Śląskiem stwierdzono 382 pary: Brandenburgia – 322, Saksonia – 60. W pozostałych landach: Meklemburgia – Pomorze Przednie – 188, Saksonia-Anhalt – 32, Dolna Saksonia – 14, Bawaria – 10, Turyngia – 1 (Mebs i Schmidt 2014). Usytuowanie gniazd może również świadczyć o zasilaniu naszej populacji przez rybołowy pochodzące z Niemiec. Około 80% gniazd niemieckich rybołowów budowanych jest na słupach wysokiego napięcia (Schmidt 2001, 2004). Polska populacja głównie wykorzystywała drzewa (ok. 40%) oraz specjalne platformy gniazdowe (ok. 60%). Pierwsze polskie gniazdo na słu-

Fot. 1. Gniazda rybołowa *Pandion haliaetus* na Śląsku: A – okolice Zgorzelca, B – okolice Krosna Odrzańskiego, C – okolice Lubska (fot. S. Rubacha)

Photo 1. Silesian Osprey's nests: A – near Zgorzelec, B – near Krosno Odrzańskie, C – near Lubska

pie wysokiego napięcia zlokalizowano w r. 1992, a po pięciu latach było ich już cztery (Mizera i Rudawski 2000, Mizera i in. 2007). W ostatnich latach rybołowy w Polsce coraz częściej budują gniazda na słupach. Oprócz Śląska tego typu gniazdo znalezione zostało chociażby na Ziemi Lubuskiej w okolicach Budachowa w r. 2014 (K. Gajda – inf. niepubl.).

Główną przyczyną braku wzrostu populacji rybołowa na Śląsku, jak i w ca-

łej Polsce, jest negatywny stosunek człowieka do tego gatunku. Ptaki zabijane są głównie przez właścicieli stawów rybnych. W latach 2001–2008 stwierdzono w kraju aż 13 takich przypadków. Kolejnym problemem są kolizje z liniami energetycznymi, które w tym samym okresie spowodowały śmierć co najmniej 5 rybołowów (Mizera 2009).

Podziękowania

Pragnę podziękować osobom, które udostępniły dane dotyczące obserwacji rybołówów. Są to: Norbert Chmura, Paweł Czechowski, Adam Czubat, Krzysztof Gajda, Tomasz Olechno, Monika Pastrykiewicz, Rafał Świerad, Zdzisław Cenian. Dziękuję także Janowi Lontkowskiemu za udostępnienie literatury.

Summary

Ospreys are rare breeders in Silesia. First records date back to the first half of 20th century when Osprey nests were reported near Odolanów, Kluczbork and Głogów. In the second half of 20th century more nests were found not far from Lubliniec, Ruda Sułowska and Zasieki. In the present century the first nest was spotted on a high voltage pole near Zgorzelec in 2011 and the following years the pair bred successfully. In 2012 a pair of birds attempted to build a nest in a tree not far from Strzelce Opolskie, however the birds left the place. In the same year Ospreys built a nest on a high voltage pole near Krosno Odrzańskie. In 2013 only one bird came back from wintering and in the following year a pair attempted to breed unsuccessfully. In the same year another pair built a nest on a high voltage pole near Lubsko. A year later they reared 2 young.

Literatura

- Chodkiewicz T., Neubauer G., Meissner W., Sikora A., Chylarecki P., Woźniak B., Bzoma S., Brewka B., Rubacha S., Kus K., Rohde Z., Cenian Z., Wieloch M., Zielińska M., Zieliński P., Kajtoch Ł., Szałański P., Betleja J. 2012. Monitoring populacji ptaków Polski w latach 2010–2012. Biuletyn Monitoringu Przyrody 9: 1–44.
- Chodkiewicz T., Neubauer G., Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z., Ostasiewicz M., Wylegała P., Ławicki Ł., Smyk B., Betleja J., Gaszewski K., Górski A., Grygoruk G., Kajtoch Ł., Kata K., Krogulec J., Lenkiewicz W., Marczakiewicz P., Nowak D., Pietrasz K., Rohde Z., Rubacha S., Stachyra S., Świętochowski P., Tumił T., Urban M., Wieloch M., Woźniak B., Zielińska M., Zieliński P. 2013. Monitoring populacji ptaków Polski w latach 2012–2013. Biuletyn Monitoringu Przyrody 11: 1–72.
- Dyrca A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski. Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Mebs T., Schmidt D. 2014. Die Greivögel Europas, Nordafrikas und Vorderasiens. Biologie, Kennzeichen, Bestände. 2. wydanie. Kosmos, Stuttgart.
- Mizera T., Szymkiewicz M. 1996. The present status of the Osprey *Pandion haliaetus* in Poland. Eagle Studies 1996: 23–33.
- Mizera T., Rudawski W. 2000. Rybołów *Pandion haliaetus* ponownie gniazduje na Ziemi Lubuskiej. Przegląd Przyrodniczy 11, 4: 97–98.
- Mizera T., Rodziewicz M., Szymkiewicz M. 2007. Rybołów *Pandion haliaetus*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Mizera T. 2009. Sytuacja rybołowa *Pandion haliaetus* w Polsce na początku XXI wieku. W: Anderwald D. (red.) Ochrona drapieżnych zwierząt, a rozwój cywilizacyjny społeczeństw ludzkich. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 3 (22): 45–55.
- Mrugasiewicz A., Południewski M., Dylawerski M. 2006. Zmiany liczebności rybołowa *Pandion haliaetus* w Polsce w latach 1993–2004. W: Anderwald D. (red.) Ochrona drapieżnych zwierząt. Poszukiwanie kompromisów. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 2 (12): 65–79.
- Neubauer G., Sikora A., Chodkiewicz T., Cenian Z., Chylarecki P., Archita B., Betleja J., Rohde Z., Wieloch M., Woźniak B., Zieliński P., Zielińska M. 2011. Monitoring populacji ptaków Polski w latach 2008–2009. Biuletyn Monitoringu Przyrody 8/1: 1–40.
- Schmidt D. 2001. Die Bestandsentwicklung des Fischadlers *Pandion haliaetus* in Deutschland im ausgehenden 20. Jahrhundert. Vogelwelt 122: 117–128.
- Schmidt D. 2004. Fischadler (*Pandion haliaetus*) W: Gedeon, K., Mitschke A., C. Sudfeldt C. 2004. Brutvögel in Deutschland. Stiftung Vogelmonitoring Deutschland. Hohenstein-Ernstthal.
- Schmidt D. 2004. Projekt Fischadler. NABU. Vogelschutzzentrum Mössingen.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.